

UNIVERSITY OF
ΠΑΤΡΑΣ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΑΤΡΩΝ

Forum of Intercultural Dialogue & Learning
Laboratory of Sociology & Education
DESECE, University of Patras
<http://intercultural.upatras.gr/>

Μετανάστευση & Επιπολιτισμός

Ευγενία Αρβανίτη,
Επίκουρη Καθηγήτρια ΤΕΕΑΠΗ,
earvanitis@upatras.gr

Στόχοι

- Να κατανοείτε ότι η μετανάστευση αποτελεί βασικό παράγοντα πολιτισμικής διαφορετικότητας.
- Να εξηγείτε το πολιτισμικό σοκ και το αντίστροφο πολιτισμικό σοκ.
- Να εντοπίζετε τα μοντέλα και τους προσανατολισμούς του επιπολιτισμού.
- Να αναλύετε τους παράγοντες που επηρεάζουν τη διαπολιτισμική προσαρμογή.
- Να σχεδιάζετε επικοινωνιακές στρατηγικές προς διευκόλυνση της διαπολιτισμικής προσαρμογής..

Εισαγωγικά

- Η μετανάστευση = πολιτισμική και εθνοτική διαφορετικότητα.
 - Νέες ερμηνείες της μετανάστευσης / τύποι
- Διαδικασία διαπολιτισμικής προσαρμογής μεταναστών – επιπολιτισμός και στρατηγικές επιπολιτισμού.
 - αφομοίωση- διαφοροποίηση:
 - οι εισερχόμενοι εθνοτικοί πολιτισμοί ως απειλή
 - Πολιτισμική διατήρηση
 - εντάσεις μεταξύ του πολιτισμού υποδοχής και πολιτισμού καταγωγής.

Ερώτηση: Αποτελεί η πολυπολιτισμικότητα απειλή για την πολιτισμική ταυτότητα;

ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΟΤΗΤΑ

- Από την «αποδημία» και τον εκπατρισμό
 - η μετανάστευση εργατών, η προσφυγιά και η μόνιμη εγκατάσταση
- Στις διασπορικές κοινότητες και τους διεθνικούς μετανάστες (transmigrants).
- Τα εκατομμύρια των μεταναστών θα «δημιουργούσαν ένα έθνος μεταναστών». (Massey και Taylor 2004: 1)
- Είναι σημαντικός παράγοντας παγκόσμιας αλλαγής (Castles, 2000).
- Υπάρχουν «θεωρίες ώθησης και έλξης» - διεθνικότητα («εδώ» & «εκεί»)

ταυτότητα των μεταναστών

μεταναστευτικότητα και διεθνικότητα = ανακατασκευή ταυτότητας και η επιβίωση της εθνοτικής ταυτότητας

- το ιδεώδες του χωνευτηρίου
- στο μπολ σαλάτας

εσω-ομάδα (η εθνοτική ομάδα του)

έξω-ομάδα (η κυρίαρχη πολιτισμική ομάδα).

ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΟΤΗΤΑ ΠΟΛΥΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟΤΗΤΑ

- Η πολυπολιτισμικότητα στοχεύει στην επίτευξη **κοινωνικής συνοχής** με την **αναγνώριση** της πολιτισμικής διαφορετικότητας εντός του κυρίαρχου πολιτισμού
- Υπόθεση της **ιδεολογικής ασυμμετρίας** (Sidanius & Pratto, 1999) = οι ιδεολογίες που μετριάζουν την ιεραρχία, έχουν μεγαλύτερη απήχηση σε ομάδες με χαμηλή κοινωνική θέση

Αίσθηση της απειλής και απόρριψης

- **Η πολυπολιτισμική υπόθεση:** η εμπιστοσύνη στην πολιτισμική ταυτότητα κάποιου εμπεριέχει μια αίσθηση ασφάλειας, η οποία αποτελεί ψυχολογική προϋπόθεση για την αποδοχή όσων διαφέρουν πολιτισμικά (Berry, Kalin & Taylor, 1977).

ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΕΝΣΩΜΑΤΩΜΕΝΗΣ ΑΠΕΙΛΗΣ

- Η αντίληψη μιας απειλής έχει σημαντική επίδραση στη δημιουργία προκατάληψης έναντι των έξω-ομάδων
- Ο Stephan (1999), εντοπίζει τέσσερις σφαίρες απειλής:
 - **τη ρεαλιστική:** απειλή για την πολιτική και οικονομική ισχύ και ευμάρεια της εσωομάδας
 - **τη συμβολική:** διαφορές μεταξύ των ομάδων ως προς τις αξίες, τις πεποιθήσεις, τα ήθη και τις στάσεις
 - **τα αρνητικά στερεότυπα:** στερεοτυπική αντιμετώπιση
 - **το έσω-ομαδικό άγχος:** απειλή σε προσωπικό επίπεδο κατά τις αλληλεπιδράσεις

ΟΙ ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΟΙ ΣΤΗ ΔΥΤΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ

ΟΙ ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΟΙ ΣΤΗ ΔΥΤΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ

Μετά τις διάφορες τρομοκρατικές επιθέσεις στις αρχές του 21ου αιώνα, συμπεριλαμβανομένων των επιθέσεων της 11ης Σεπτεμβρίου στις ΗΠΑ, τις βομβιστικές επιθέσεις σε νυχτερινά κέντρα του Μπαλί το 2002 και στο Λονδίνο το 2005, οι μουσουλμάνοι γίνονται με αυξανόμενο ρυθμό στόχοι εχθρότητας ανά τον κόσμο. Ο Croucher (2013) μελέτησε τις επιπτώσεις της αύξησης των μουσουλμανικών πληθυσμών στο Ηνωμένο Βασίλειο, στη Γαλλία και τη Γερμανία, χώρες όπου τα άτομα αυτά πέφτουν όλο και συχνότερα «θύματα προκατάληψης και μίσους» (σελίδες 50-51). Εφάρμοσε τις τέσσερις σφαίρες απειλής της θεωρίας της ενσωματωμένης απειλής του Stephan, προκειμένου να εξετάσει τη σχέση ανάμεσα στις αντιλήψεις των γηγενών για τα κίνητρα ένταξης των μουσουλμάνων στον ντόπιο πολιτισμό και το επίπεδο της απειλής που αισθάνονται ότι εισπράττουν από αυτούς. Αρχικά, εντόπισε ότι όταν τα μέλη του ντόπιου πολιτισμού αισθάνονται μια απειλή, είτε πραγματική είτε συμβολική, είναι πιθανότερο να πιστέψουν

ΟΙ ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΟΙ ΣΤΗ ΔΥΤΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ

ότι η ομάδα των μεταναστών δεν επιθυμεί να ενταχθεί. Δεύτερον, η έρευνα αποκάλυψε έναν καλπάζοντα εθνικισμό μεταξύ των γηγενών σε όλη την Ευρώπη, ο οποίος εκφράζεται κυρίως με την ισχυροποίηση της εθνικής ή γλωσσικής υπερηφάνειας. Τέλος, τα ευρήματα του Croucher έδειξαν ότι το οικονομικό και πολιτικό πλαίσιο επηρέασαν καταλυτικά το υποτιθέμενο επίπεδο απειλής που θέτουν οι μετανάστες. Οι μουσουλμάνοι μετανάστες θεωρούνται μεγαλύτερη απειλή, τόσο συμβολική όσο και πραγματική, στο Ηνωμένο Βασίλειο και στη Γαλλία, χώρες όπου η ανεργία και η αντι-μουσουλμανική ρητορική αγγίζουν υψηλά επίπεδα. Από την άλλη, στη Γερμανία οι μετανάστες δεν αντιμετωπίζονται τόσο ως απειλή.

Ερωτήσεις εμβάθυνσης

Πώς αντιμετωπίζονται οι μουσουλμάνοι μετανάστες στη χώρα σας; Τι ισχύει για τους Κινέζους ή τους Ινδούς μετανάστες; Αν υπάρχει κάποια υποτιθέμενη απειλή, πιστεύετε ότι είναι πραγματική ή συμβολική;

Αποτελεί η πολυπολιτισμικότητα απειλή για την πολιτισμική μας μοναδικότητα;

Προκλήσεις που αντιμετωπίζουν γηγενείς και μετανάστες

- Αμφίπλευρη ψυχολογική και κοινωνικο-πολιτισμική προσαρμογή
- Η ψυχολογική προσαρμογή των μελών της **πλειοψηφίας** ενδέχεται να είναι ακόμα δυσκολότερη
- Δύσκολη η **αποδοχή** ή η **προσαρμογή στις αλλαγές** στη ζωή από την παρουσία του άλλου.
 - πηγή κοινωνικής αναταραχής και οικονομικής επιβάρυνσης
 - αυξανόμενη ορατότητα ξένων πολιτισμών π.χ. μαντίλα στη Γαλλία και Κάτω χώρες.
 - Συμμετοχή – κοινωνική ιθαγένεια

ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟ ΣΟΚ

- αισθήματα **ψυχολογικής** πίεσης, **αποπροσανατολισμού** και **άγχους** των νεοεισερχόμενων κατά τη διάρκεια κοινωνικών αλληλεπιδράσεων αλλά και
 - κατάθλιψη, η αίσθηση ότι δεν υπάρχει βοήθεια, νοσταλγία, σύγχυση, συχνή και εύκολη ενόχληση, απομόνωση, μη ανεκτικότητα, αμυντικότητα και απομάκρυνση.
- οι οικείες πολιτισμικές νόρμες και αξίες τίθενται υπό αμφισβήτηση στο νέο πολιτισμικό περιβάλλον (Furnham & Bochner, 1982).

Αποτελεί μία ψυχολογική και κοινωνική διαδικασία που εξελίσσεται εν **μέσω διαφόρων σταδίων** (Adler 1975) που **παίρνει χρόνο**.

Μοντέλο καμπύλης U: στάδια

- **μήνας του μέλιτος**- έντονος ενθουσιασμός – το νέο
- **Αποδόμηση** - αναστάτωση και πίεση, εξαιτίας των διαφορών που παρουσιάζει ο νέος πολιτισμός
 - αισθήματα δυσαρέσκειας, ανυπομονησίας, θυμού, λύπης και ανικανότητας.
- **επαναπροσανατολισμός** ή φάση προσαρμογής - επανασύνθεση των νέων δεδομένων και αυξημένη ικανότητα λειτουργίας στο νέο περιβάλλον
- **Προσαρμογή** - μεγαλύτερη άνεση απέναντι στον νέο πολιτισμό
- **Διπολιτισμικότητα** – άνεση τόσο στον αρχικό όσο και στον νέο πολιτισμό.
- **Χρονικό διάστημα παραμονής**

Αντίστροφο πολιτισμικό σοκ

- **καμπύλη W** – επιστροφή στην χώρα καταγωγής
- **μεγαλύτερη αναστάτωση** και σύγχυση απ' ό,τι το αρχικό σοκ που αισθάνεται κανείς σε έναν νέο πολιτισμό
- ο πολιτισμός κληρονομιάς **συγκρίνεται δυσμενώς** με τα χαρακτηριστικά που το άτομο θαύμασε στον νέο πολιτισμό.
 - αίσθηση ανακούφισης και ενθουσιασμού
 - αίσθηση κατάθλιψης και μια αρνητική στάση
 - ανάγκη αναζήτησης ταυτότητας
 - αίσθηση απώλειας ή ασάφειας

Μοντέλα επιπολιτισμού – προσαρμογή

Οι μετανάστες έρχονται αντιμέτωποι με δύο βασικά ζητήματα:

- τη **διατήρηση της πολιτισμικής** τους κληρονομιάς και
- τη **διατήρηση της σχέσης τους με την κοινωνία ένταξης** (Berry 1980).
 - απόδοση θετικής αξίας και στους δύο πολιτισμούς (**ενσωμάτωση**),
 - απόδοση αρνητικής αξίας στον παλιό πολιτισμό και θετικής αξίας στον νέο (**αφομοίωση**),
 - θετικής αξίας στον παλιό και αρνητικής αξίας στον νέο πολιτισμό (**διαχωρισμός**),
 - απόδοση αρνητικής αξίας και στους δύο πολιτισμούς (**περιθωριοποίηση**).

Η πίεση που σχετίζεται με τέτοιες αλλαγές αποκαλείται **αφομοιωτική πίεση** ή **επιπολιτισμικό στρες**.

Επιπολιτισμός – ντόπιος πληθυσμός

ο επιπολιτισμός επικεντρώνεται στο αν επιθυμούν να **διατηρήσουν οι μετανάστες την πολιτισμική τους κληρονομιά** και αν εκτιμούν την **επαφή μεταξύ των ομάδων**.

- Ενσωμάτωση: απόκτηση θετικής κοινωνικής ταυτότητας
- αφομοίωση,
- απομόνωση και
- ατομικισμός (Bourhis κ.ά., 1997).
- διατήρηση του πολιτισμού
- επαφή και συμμετοχή
- δημιουργία στερεοτύπων, προκατάληψης και διακρίσεων

ΜΟΝΤΕΛΟ ΠΙΕΣΗΣ - ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗΣ - ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

- Η προσαρμογή συνιστά μια **προοδευτική αλληλουχία θετικών και αρνητικών εμπειριών** και όχι μια ομαλή, συνεχόμενη διαδικασία. (Young Y. Kim 2001)
- Ο επιπολιτισμός αποτελεί μία **αλληλεπίδραση** μεταξύ του ξένου και του ντόπιου πολιτισμού.

Τα **κεντρικά στοιχεία** της διαδικασίας επιπολιτισμού είναι 3:

- Η **προσωπική και κοινωνική επικοινωνία** (λεκτική και μη λεκτική)

ΠΙΕΣΗ - ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ - ΑΝΑΠΤΥΞΗ

- **το περιβάλλον της χώρας υποδοχής**
 - τον βαθμό στον οποίο ο πολιτισμός υποδοχής είναι δεκτικός στους ξένους.
 - το κατά πόσο οι ντόπιοι ασκούν πίεση στους νεοφερμένους προκειμένου οι τελευταίοι να συμμορφωθούν με τις πολιτισμικές αξίες, τις πεποιθήσεις και τις πρακτικές των πρώτων,
 - την ισχύ της εθνοτικής ομάδας.
- **οι προσωπικοί παράγοντες προδιάθεσης**
 - οι γνώσεις των ανθρώπων για τον νέο τους πολιτισμό,
 - η ικανότητά τους να μιλήσουν τη γλώσσα,
 - η πιθανότητα εύρεσης εργασίας,
 - η κατανόησή τους για τους πολιτισμικούς θεσμούς,
 - Τα χαρακτηριστικά που φέρουν οι νεοφερμένοι σε σχέση με την αλλαγή προσανατολισμού και την προσωπική αντίσταση.

ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ

Ο όρος διαπολιτισμική προσαρμογή αναφέρεται στη διαδικασία **αύξησης του επιπέδου ικανότητας** σε ένα νέο πολιτισμικό περιβάλλον (Kim, 1988).

Παράγοντες:

- Ομοιότητα μεταξύ των πολιτισμών χώρας υποδοχής και πατρίδας
- Εθνοτική κοινωνική υποστήριξη/ δίκτυα
- Προσωπικά χαρακτηριστικά και υπόβαθρο: ηλικία, μητρική γλώσσα και μόρφωση, προσωπικές εμπειρίες, η προηγούμενη έκθεση σε άλλους πολιτισμούς, καθώς και στοιχεία του χαρακτήρα π.χ. εξωστρέφεια
- Επίδραση των επίσημων και εθνοτικών Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης
- Διομαδική επαφή
- Πολιτικό και κοινωνικό περιβάλλον

Στρατηγικές διαπολιτισμικής προσαρμογής

- οι μετανάστες στην επικοινωνία τους αντιμετωπίζουν τρία είδη κοινού:
 - τα μέλη του κυρίαρχου πολιτισμού, αφομοίωση, διαχωρισμός, ενσωμάτωση και περιθωριοποίηση
 - τους ανθρώπους της πατρίδας τους και
 - τα παιδιά τους, τα οποία έχουν μεγαλώσει στον νέο πολιτισμό.
- η απόκτηση γνώσεων για τον νέο πολιτισμό.
- η εκμάθηση δεξιοτήτων επιβίωσης
- Διαπολιτισμικές φιλίες
- Αποδοχή διαφορών
- Θετική στάση προς τον όποιο νέο πολιτισμό καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας διαπολιτισμικής προσαρμογής

earvanitis@upatras.gr

Πηγές

Shuang Liu • Zala Volčič • Cindy Gallois (2018). ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗ ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ: ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΠΛΑΙΣΙΑ. Αθήνα: Εκδόσεις GUTENBERG.

(κεφ. 9)

http://users.uoa.gr/~vpavlop/memo/chapters/2008_Besevegis_ed.pdf

<https://study.com/academy/lesson/acculturation-definition-theory-examples.html>

Πηγές

<https://www.youtube.com/watch?v=5e61v7BWllc>

<https://www.youtube.com/watch?v=VP3unSxExp4>

<https://www.youtube.com/watch?v=El1UeTxZ24c>

<https://www.youtube.com/watch?v=N72HDNP38E0>

<https://www.youtube.com/watch?v=5e61v7BWllc>

<https://www.youtube.com/watch?v=-3Xd-zvpy0I>

<https://www.youtube.com/watch?v=-3Xd-zvpy0I>